

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

ויגש תשע"א

פרשת שבוע

ה"שואה הלבנה" - נלחמים בהתבוללות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

לפני ירידתם של בני ישראל למצרים לתקופה בלתי ידועה, נוקט יעקב בצעד הבא:
"וַיָּאֶזְרָא יְהוָה שְׁלַח לְפָנָיו אֵל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה וַיְבֹאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן" (בראשית מ"ו ח).

מה פשר צעד זה?

רש"י על אתר מביא שני פירושים:

- א. "כתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות האיך יתיישב בה". מדובר בצעד טכני שמטרתו להקל על המשפחה את ההיקלטות במקום זר ומנוכר, בתרבות אחרת ומנהגי חיים שונים. לכן נבחר המנהיג המוכשר לבצע את המשימה. כך מסבירים גם הרד"ק (בפירוש השני), רבנו בחיי (בפירוש הראשון) והספורנו.
- ב. "ומדרש אגדה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה". לפי זה יעקב דאג להקמתו של מרכז תורני במקום מושבם החדש כדי להבטיח את הצרכים הרוחניים שם. לדעה זו ליהודה הכישורים הרוחניים לביצוע התפקיד.

לשתי הדעות מקור במדרש: "ר' חנינא בריה דרבי אחא ורבי חנינא, חד אמר להתקין לו בית דירה, וחד אמר להתקין לו בית ועד שיהא מורה בו דברי תורה ושיהיו השבטים לומדים בו" (בראשית רבה, פרשת ויגש פרשה צה). במדרש "שכל טוב" למדו מכאן נימוסים טובים: "דרך העולם כשאדם חשוב בא לעיר, צריך להודיע לאושפיוזו פלוני בא אליך, שנאמר: ואת יהודה שלח לפניו".

הרד"ק והחזקוני הסבירו כי יעקב רצה לברר כיצד אפשר להגיע ישירות לארץ גושן בלי להגיע קודם ללב ארץ מצרים.

האברבנאל כדרכו מחדש כי יעקב כבר הגיע לארץ גושן ואז שלח אל יוסף את יהודה (כהמשך למגמת השלום בין האחים שיהודה נקט בה בתחילת הפרשה) להודיעו על מיקומו המדויק, כדי שיבוא לפגשו שם.

נקדיש את דברינו, בעקבות המדרש, לפירושו השני של רש"י.

ירידתם של יעקב ובניו לארץ גושן/מצרים הייתה בבחינת הגלות הראשונה של עם ישראל ו"מעשה אבות סימן לבנים". כל יציאה לגלות טומנת בחובה סכנות רוחניות קשות ביותר. חז"ל כבר קבעו: "כיון שגלו ישראל ממקומן - אין לך ביטול תורה גדול מזה" (חגיגה ה ע"ב). אין מדובר רק בירידה רוחנית אלא בסכנת התבוללות. מציאות שעלולה לסכן את המשך קיומו של העם ח"ו. יעקב שהכריז בעבר: "עם לבן גרתי ותריג מצוות שמרתי" הבין זאת, לכן נקט בצעד הגנתי והקים מרכז תורני שישמור על הרמה הרוחנית של הגולים גם במ"ט שערי טומאה של מצרים. גם היום ההתבוללות, מה שמכונה ה"שואה הלבנה", אוכלת כל חלקה טובה בקהילות ישראל (ישנם מקומות בהם שיעור ההתבוללות מגיע, לצערנו, ל 90%).

המחקר הוכיח כי יש שתי דרכים בלבד לבלום תופעה מסוכנת זו.

הראשונה - על ידי הקמת מערכת חינוך יהודית-תורנית הכוללת מרכז תורני גבוה המשמש כמגדלור עבור כל היהודים בסביבה. מגדלור זה מתריע מפני הסכנה שבהתנפצות אל מה שנראה במבט ראשון חוף מבטחים, התערות והפנמה של התרבות המקומית. מרכז זה משמש גם כנקודת אור אליה נמשכים כל מחפשי הרוחניות ומבטיח אספקה תורנית לכל דורש. רק קהילות שהשכילו לפתח מרכזי תורה מסוגלות כיום להתמודד עם הרוחות העזות הנושבות ומסכנות אותן. השנייה - שמירת הקשר עם מדינת ישראל וארץ ישראל. כל ביקור של משלחות נוער או מבוגרים מן הפזורה, במדינת ישראל, מפחית ומוריד את אחוזי ההתבוללות של קהילה זו.

דווקא בימים אלה, לאחר חג החנוכה, חג המלחמה בהתבוללות,

הבה נעודד כל קהילה בחו"ל לאמץ את דרכו של יעקב אבינו ולקדם בשיטתו את פני הסכנה.

נקרא נעודד ונסייע להם להקים מרכז תורני בכל אתר.

שמירת הקשר עם ארץ מולדתו של העם, עם מדינת ישראל של היום, תוסיף נדבך נוסף לחיזוק אלה שעדיין לא עלו.

לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג	לע"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל נלב"ע ט' כסלו תשס"ט
---	--

ERETZ HEMDAH

3 Chiya St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר

רח' חייא 3 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

מחאה / חזקה

הרב משה ארנרייך, אב"ד ארץ חמדה-גזית

המקרה

משפחה לוי ומשפחת כהן, גרות בבית משותף, זו תחת זו, בעיר הקודש ירושלים. במשך שנים, מעל מרפסת משפחת כהן (בקומה התחתונה), היה גגון קבוע להצללה ומניעת גשם. מעל גגון זה, היה גגון נוסף שנבנה לפני כעשור, ואשר נועד להוות מסתור ולהגן על הכביסה של משפחה לוי בקומה העליונה. באותה תקופה, בניית הגגון לא הפריעה למשפחת כהן, משום שבכל מקרה נתנה את סוכתה בחצר הבניין. מסתור הכביסה נפל לפני כשנתיים.

במהלך חורף סוער בירושלים, נפל הגגון של משפחת כהן. עתה, מבקשת משפחת כהן, להשאיר את החלל מעל המרפסת פתוח, על מנת לאפשר לה לבנות את סוכתה במרפסת. הסוגיה הגיעה לפתחו של בית הדין לאחר שמשפחת לוי כבר נתנה מסתור חדש לכביסה, ולאחר מכן משפחת כהן נתנה גגון נייד על מנת לפתחו בימי הסוכות. משפחת כהן דורשת עתה את הסרת המסתור שבנתה משי לוי.

דין

כנקודת מוצא, מניח בית הדין, שבירושלים, מרפסת פתוחה כוללת את הזכות לכך שלא יבנו מעליה גגות, שכן היא נועדה לכך שתבנה בה סוכה. עם זאת, על זכות זו ניתן לוותר.

השאלה האם משפחת לוי זכתה באפשרות לקביעת מסתור כביסה, מעל מרפסת משפחת כהן, יסודה מסוגיה של "חזקת תשמישים", שעניינה, החזקה הנדרשת על מנת שאדם יהיה רשאי לעשות שימוש מסוים ברכוש חברו. לדוגמא – זכות להשעין קורות על כותלו של חברו.

נחלקו הראשונים, מה יוצר חזקת תשמישים - דעת הרמב"ם¹ היא, שדי בכך שאדם משתמש בפני בעל הזכות, וזה לא מחה. בכך קנה המשתמש את האפשרות להמשיך ולעשות שימוש זה. ובעניינינו, די בכך שמשפחת כהן ראו את המסתור על ידי משפחת לוי, ובכך קנתה משפחת לוי את הזכות להמשיך ולהעמיד את המסתור, שכן בכך שלא מחו מתבטאת מחילתם על דבר זה.

מאידך, תוספות וראשונים נוספים נוקטים, שחזקת תשמישים היא ככל חזקת קרקעות, והדבר בא לידי ביטוי בשני היבטים: האחד - על מנת שהמשתמש יזכה בזכות להמשיך ולעשות את המעשה הפוגע בשכנו, הוא צריך לטעון שחברו הקנה לו במפורש שימוש זה. בנוסף, על מנת לזכות לראיה על טענה זו, אין די בשימוש קצר, אלא צריך חזקת שלוש שנים. לשיטת הרמב"ם יש למשפחת לוי חזקה, אף שאינה טוענת שהזכות נמכרה לה בפירוש, ואילו לדעת התוספות, אין להם חזקה. ויש אומרים שחזקת תשמישים היא מיידית, אך צריך טענה², וי"א שצריך שלוש שנים אך אין צריך ראיה³.

המחבר בשו"ע⁴ פסק כרמב"ם, ובדברי הרמ"א נמצאו סתירות בהכרעה בשאלה זו⁵. הטי"ו נוקט שגם לדעת הרמ"א ההכרעה היא כדעת הרמב"ם, ואילו הש"ך נוקט שבדעת הרמ"א העניין נותר כספק, וכל דאלים גבר. ולכאורה, בעניינינו, משפחת כהן מחוזקת במצב, ולא ניתן להורות לה להסיר את המסתור.

[יש לדון גם בעובדה שבמשך כשנתיים המסתור לא היה קיים, ואין כאן מקומו⁶]

אכן, יש בסיס לומר שכלל לא נוצרה חזקת תשמישים. בשו"ע⁷ מובאת מחלוקת הרא"ש והרשב"א במקרה בו ראובן מבקש לפתוח חלון, לשטח של שמעון, אשר שמעון אינו עושה בו שימוש כעת, ולכן כלל אינו מזיקו. לדעת הרא"ש, שמעון אינו יכול למנוע את ראובן מלפתוח את החלון. ולדעת הרשב"א, בגלל שבעתיד שמעון עשוי לעשות בשטח שימושים צנועים, הוא רשאי למנוע את ראובן מלפתוח חלון כבר כעת. בכל מקרה, מביא השו"ע בשם הרמב"ן, שגם אם פתח ראובן את החלון, אין זו חזקה ביחס לשמעון, ולכשיחיל ראובן לעשות שימוש בחצר, יוכל לדרוש מראובן לסגור את החלון. הסברה נותנת שלפחות במצב בו אין טענה על רכישה, לא נוצרת חזקה, שכן יוכל להסביר את העדר המחאה בכך שלא מחה כל עוד אינו ניזוק⁸. בנדון דידן המסתור נבנה בזמן שלמשפחת כהן לא היה כל נזק מבנייתו, שכן להם גם היה גגון מעל המרפסת, ולכן כלל לא יכלו לבנות סוכה במרפסת.

החלטה

בית הדין רואה כהסדר ראוי, שלא למנוע ממשפחת לוי להשאיר את המסתור במהלך השנה, ועם זאת לדרוש הסרת המסתור לקראת ימי הסוכות בסיוע של מר כהן, גם מצד שכופין על מדת סדום.

אמנם יש לדמות מצב זה ל"חסר קצת" כיוון שהוא דורש מאמץ⁹ של הצדדים, אך מדובר במאמץ קטן מאוד (במציאות הנוכחית), והוא לדבר מצווה, על כן במסגרת סמכות בית הדין לדון בין לדין בין לפשרה, ראוי לקבוע הסדר פשרה זה.

ערך: הרב סיני לוי

¹ הלכות שכנים פ"ז הל' ז'

² רש"י – ב"ב ו ע"א ד"ה אחזיק להורדי

³ ריב"ם בתוס ב"ב כג ע"א; ושיטת הראב"ד (שכנים ז, ז), שהחזקה בשלושים יום.

⁴ חו"מ קמב, ג; קנ"ג, ז יג טז; קנ"ד ז; קנה, לה

⁵ ברוב המקומות שנזכרו לעיל הביא הרמ"א את דברי החולקים, לבד מאשר בסימן קנה, שסתם כמחבר.

⁶ שו"ע חו"מ קנ"ד, רמ"א סמ"ע; נתיבות, גר"א

⁷ שו"ע חו"מ קנ"ד, טז

⁸ וע"ע שו"ת רע"א מהדו"ק סימן קנ"א ד"ה ולזה.

⁹ ע"י קצות החושן סימן קנ"ד, א

הניגון של אברהם אבינו

מי היו מנגנים במקדש

כאשר **הלויים היו שרים בפייהם** - קבוצת **מנגנים** היתה **מנגנת** יחד עימם. במשנה (ערכין ב, ד) ובתוספתא (ערכין א, הלכה טו) מובאת מחלוקת מי היו **המנגנים**. וזו לשון התוספתא (בתיקונים קלים לפי המשנה ולפי שינויי נוסחאות):

"אלו הן מכין (מנגנים) לפני מזבח. עבדי כהונה היו דברי ר' מאיר; ר' יהודה אומר עבדי לוי. ר' יוסי אומר משפחות **בית הפגרים** ו'**בית צפנאי**' (**בית הצפורים**) **מאמאוס** - (שהיו) משיאין לכהונה. רבי חנניא בן אנטיגנוס אומר מכין הייתי ולויים היו."

רבי מאיר ורבי יהודה סבורים, שחכמי ישראל רצו שגם מי שנמצא בקצות החברה ירגיש שותף בהקרבת הקרבנות. עבדים (כנעניים) חייבים במצוות שהנשים חייבות בהן; ובכלל זה הקרבת קרבנות; אך בניהם לא מיוחסים אחריהם והם אסורים לבוא בקהל-ישראל. חכמי ישראל רצו שהעבדים ירגישו שותפות בעבודת הקרבנות; ולפיכך הם מסרו בידם את תפקיד הניגון. אך חכמי ישראל חיפשו עבדים **שמתאימים** לתפקיד הרוחני של הניגון במקדש.

רבי מאיר סבור שלעבדים המנגנים דרושות **שתי מעלות**. הכהן פנוי להגות בתורה; ובנוסף לכך הכהן ועבדיו חייבים לאכול את רוב המאכלים שהכהן מקבל מהצבור - **בטהרה**. החיים של העבד במחיצת הכהן הופכים אותו לעבד שדומה לרבו. לשיטת ר' מאיר, עבד שהוא גם "תלמיד-חכם" וגם "אוכל בטהרה" - הוא המנגן הראוי.

ר' יהודה סבור שחכמי ישראל לא החמירו עד כדי כך, והסתפקו בכך **שהעבדים המנגנים יהיו תלמידי חכמים**. הלוי פנוי לעמול בתורה; והחיים של העבד במחיצת הלוי (החכם בתורה) הופכים אותו לעבד "תלמיד-חכם". לפיכך הוא סבור, שהמנגנים היו **עבדי לויים**.

רבי מאיר רבי יהודה מסכימים, שחכמי ישראל רצו לקרב אנשים שנחשבים דחויים בחברה; והם היו מוכנים לקרב אפילו עבדים. אך יחד עם זאת, שניהם מסכימים שמי שאינו "תלמיד חכם" - אינו ראוי שיקרבו אותו להיות מנגן במקדש.

שיטת רבי יוסי ושיטת רבי חנינא

רבי יוסי חולק על העיקרון שנשקף מתוך דברי רבי מאיר ורבי יהודה. רבי יוסי סבור, שהתנאי הבסיסי להשראת השכינה הוא הייחוס המשפחתי; מי שהוא מיוחס לאבותינו הקדושים - הוא בעל המעלה הנדרשת; וכן מצאנו במסכת קידושין (דף ע, ב): "כשהקב"ה משרה שכינתו, אין משרה אלא על **משפחות מיוחסות** שבישראל". לשיטתו, מי שהוא ישראלי מיוחס ראוי לנגן במקדש - **ואפילו שהוא אינו תלמיד-חכם!**

אולם הפירוט שרבי יוסי מביא טעון ברור. מדוע הקפידו לבחור נגנים דווקא ממשפחות **בית הפגרים** ו'**בית צפנאי**? מדוע חשוב לציין שהם היו מהעיר **אמאוס** (=אמאוס)? ומדוע לא לקחו נגנים ממשפחות מיוחסות אחרות וממקומות אחרים?

רבי חנינא בן אנטיגנוס חולק על כולם. לשיטתו, **המנגנים צריכים להיות לויים**; מפני שהם בעלי מעלות רבות. הלויים נחשבים **ל'חכמים'** שמלמדים תורה¹ ("יורו משפט ליעקב"), והם גם **מיוחסים**.

דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס - **"מכין הייתי! ולויים היו!"** - מביעים ביקורת כלפי התנאים הצעירים; ויש גם צליל של **ביזוי** למי שאומרים את דבריהם, בלא לברר את מה שידוע לתנא הזקן. אכן תמוה! כיצד מעיזים ר' מאיר ור' יהודה ורבי יוסי לחלוק על רבי חנינא בן אנטיגנוס - שמעיד שהכיר את המנגנים באופן אישי?!

הפסיקה התמוהה של הרמב"ם

גם פסיקת הרמב"ם טעונה ברור, מפני שלכאורה הוא פוסח על שני הסעיפים. הרמב"ם פסק (כלי המקדש ג, ג): "היו עומדים שם מנגנין בכלי שיר, מהן **לויים** ומהן **ישראלים מיוחסין** המשיאין לכהונה, שאין עולה על הדוכן אלא **מיוחס**". מדיוק דברי הרמב"ם משמע שיש צורך שבקרב המנגנים יהיו גם **לויים וגם ישראלים**. מנין לו לרמב"ם שיטה כזו? אם הרמב"ם קיבל את עדותו של רבי חנינא בן אנטיגנוס הוא היה צריך לפסוק שהמנגנים היו **רק לויים**. אם הרמב"ם קיבל את דבריו של רבי יוסי, **לכאורה** הוא היה צריך לפסוק שהמנגנים היו **רק ישראלים מיוחסים**.

אם הרמב"ם סבור, **שפעמים** שהיו **לויים** כדברי רבי חנינא, ו**פעמים** שהיו **ישראלים** כדברי רבי יוסי; הוא היה צריך לפסוק שהמנגנים היו - **או לויים או ישראלים**. אך הרמב"ם פסק שהמנגנים היו **דווקא** משני הסוגים - **גם לויים וגם ישראלים**. על מה התבסס הרמב"ם בפסיקתו?

נראה, שהרמב"ם פירש את דברי רבי יוסי ואת דברי הביקורת של רבי חנינא בן אנטיגנוס - שלא כפשוטם! סיוע להבנה הזו יש ב"מעשה" שמיוחס לרבי חנינא בן אנטיגנוס, וכדלקמן.

"כהנים" - שאינם כהנים

במסכת בכורות (דף ל, ב) מסופר **שבנו** של רבי חנינא בן אנטיגנוס עשה דבר שהתפרש **כביזוי** של תלמידי רבי יהודה ורבי יוסי. כאשר רבי יהודה שמע זאת הוא אמר שזו מסורת משפחתית: **'אבינו של זה ביזה תלמידי חכמים - אף הוא מביזה תלמידי חכמים!'**. אולם רבי יוסי נחלץ להגנתם; ואמר שהם **כהנים**; ו"**מיום שחרב בית המקדש**" הם נוהגים "סלסול בעצמם"! ולכן היה מותר להם לנהוג באופן המביזה שהם נהגו בו.

רש"י התקשה לקבל שרבי חנינא **ביזה** תלמידי חכמים; ובספר "דורות הראשונים" (חלק ג, עמוד צד) מובאות קושיות רבות נוספות על מה שארע שם. הרמב"ם סבור שהקשיים מגלים שהמעשה אינו כפשוטו, ואולי היתה לרמב"ם גם מסורת על כך. הרמב"ם מזכיר

את ר' חנינא בן אנטיגנוס בהקדמתו לפירוש המשנה, אך כאשר הוא מספר שם על ייחוסו התנאים הוא אינו מונה אותו בין הכהנים². לשיטת הרמב"ם, כאשר רבי יוסי אמר - שרבי חנינא בן אנטיגנוס ובנו הם "כהנים" - הוא התכוון ל"כהנים" במשמעות סמלית. המעשה הסמלי מרמז שדברי רבי חנינא בן אנטיגנוס ביחס למנגנים - "מכירן הייתי! ולויים היו!" - לא נאמרו בגדר עדות! דבריו נאמרו כדי שיהיה בהם "צליל של ביזוי" למי שאינם חושבים כמוהו. רבי חנינא בן אנטיגנוס ובנו נחשבים לסוג מסוים של "כהנים"; שמאז שחרב המקדש ואין בו מנגנים - הם "מתירים לעצמם לבזות את מי שאינו חושב כמוהם".

הסמלים שמצויים בדברי חז"ל - לקוחים מן התנ"ך. פעמים רבות שהמעשה חוזר בשפת חז"ל על מעשה או נבואה שמופיעים כבר בתנ"ך. הרי זה בא ללמד ונמצא למד! - מתוך העמקה בדברי חז"ל נוכל לדלות את הפרשנות הנוספת שלהם לתנ"ך. היכן מצאנו בתנ"ך אנשים שמחשיבים את עצמם ל"כהנים" - ולכן הם מתירים לעצמם לבזות אחרים?

הקרבת הקרבנות של אברהם אבינו

הכהן הראשון בעולם היה שם בן נוח שהיה "כֹּהֵן לֵא-לֵעֲלִיּוֹן". הוא נקרא "מִלְכִּי-צֶדֶק" - ותפקידו היה לבצע משפט צדק בעולם. אך רוב צאצאיו לא רצו להמשיך בדרכו הרוחנית. הם עסקו בפעולות של יָפֶת והתפזרו על פני התבל. מי שעשה משפט צדק בעולם היה אברהם, שהיה לו כוח צבאי משלו; ואף כוח כלכלי עצמאי ומטבע משלו. מִלְכִּי-צֶדֶק שמח כאשר אברהם הציל את העשוקים, ומסתבר שהוא התפלל לקב"ה שיסייע לאברהם במלחמתו. אך הוא ראה שלולי יוזמת אברהם - התפקיד שלו היה נותר תפקיד סמלי. מִלְכִּי-צֶדֶק נפל בדעתו ונכשל בדבריו; והקדים לברך את אברהם לפני הקב"ה. עקב כך, הקב"ה הודיע שזרע אברהם יחליף את מִלְכִּי-צֶדֶק - וירש את ארץ ישראל (נדרים דף לב, ב).

אברהם שמע זאת, ושאל את הקב"ה - "בַּמָּה אֲדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה". קשה לפרש את השאלה בתור חסרון באמונה; שהרי סמוך לפני כן נאמר - "וְהֶאֱמַן בְּדָוֶן וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צֶדֶקָה". מדרשי חז"ל מרמזים שאברהם שאל את הקב"ה כיצד אפשר למנוע מזרעו - את המצוקות שהיו למִלְכִּי-צֶדֶק.

הקב"ה השיב לבקשת אברהם, וציווה עליו לעשות "מעשה נבואי" - שמשפיע על העתיד. אברהם הצטווה להקריב בהמות וצפורים. הבהמות נחשבות לגשמיות ביחס לצפורים; שהרי הן אינן מסוגלות להתנתק מהארציות ולעוף באוויר. מדרשי חז"ל (ורבנו סעדיה גאון³) מרמזים שהדבר מסמל תכנית של הקב"ה להקמת "ממלכת כהנים" מסוג חדש; שיהיו בה בנים (כהנים) שמחוברים מאוד לגשמיות (בהמות) וישמשו ככוח כלכלי ואף צבאי; ובנים (כהנים) שמחוברים מאוד לרוחניות (צפורים).

מלחמת ה"דקירות" הדו-כיוונית

אברהם ביתר את הבהמות, אך את הצפורים הוא לא ביתר; ולאחר מכן נאמר: "וַיִּכְרַד הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם". רבנו סעדיה גאון מבאר, ש"העֵיט" הם הצפורים שמוזכרים לפני כן. אברהם נטל את "הצפור" כמו "עֵיט" (צפור טרף) שיש לו חיות עצמית והוא יורד על הפגרים. המשמעות הסמלית של הפעולה הזו מתבארת בנבואת זכריה (יב, י): "וַיִּשְׁפְּקֵתִי עַל בֵּית דָּוִד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם רוּחַ חַן וְתַחֲנוּנִים וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֶת אֲשֶׁר דָּקְרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו...". במסכת סוכה (דף נב, א) מבואר ש"הנדקר" - הוא "משיח בן יוסף שנהרג"! הקבוצה שמשייכת עצמה ל"בית דוד" עוסקת ברוחניות ומשמשת בתפקיד של מִלְכִּי-צֶדֶק. הם בטוחים שרק הם "כהנים"; ולכן הם מבזים את מי שאינו חושב כמוהם, והם מתייחסים לקבוצת "משיח בן יוסף" כאל "פגרים" (כמבואר בהערת השוליים⁴). בֵּית דָּוִד "הִבִּיטוּ אֵלַי" (אל הקב"ה) ודקרו לשם-שמים את "הפגרים" - כדי לנסות ולהעיר אותו "לתחייה"; כלומר, שיהיה דומה להם ויעסוק ברוחניות. "הדקירות" לא הועילו; ולכן הם מגדירים את "קבוצת משיח בן יוסף" כ"הרוגים" - והם מספידים אותם.

הנביא זכריה מגלה, שמלחמת ה"דקירות" היא דו-כיוונית. מיד בסמוך (בפרק י"ג) הוא מתאר איש שחש שרוח נבואה מפעמת בו; והוא רוצה לעבור לקבוצה שעוסקת ברוחניות. אולם הוריו משוכנעים, שב"ממלכת הכהנים" של אברהם כל בני האדם יתחברו לגשמיות. לפי הבנתם, רק בקבוצת ה"בהמות" יש "חיים", ומי שאינו דומה להם נחשב ל"מת". "וְדַקְרוּהוּ אֲבִיהוּ וְאָמוּ יִלְדָיו בְּהִנְבְּאוֹ". הם "דוקרים" את בנם כדאי לוודא שיהיו לו "חיים" לפי ההגדרות שלהם; והנער נענה לפניוניהם - "וַיֹּאמֶר לֹא נָבִיא אֲנִי אִישׁ עֹבֵד אֲדַמָּה אֲנִי כִּי אֲדַם הַקֶּנֶי מְנַעֲרִי".

הצורך ב"דקירות"

ה"דקירות" ההדדיות מגלות, שב"ממלכת הכהנים" של אברהם - התפקידים לא מוגדרים לדורי דורות. בן של אברהם יכול להיות שייך בחלק מחייו ל"קבוצת משיח בן יוסף" ולעסוק בענייני המעשה; ובחלק אחר מחייו הוא יכול להיות שייך לקבוצת "משיח בן דוד" - ו"לעוף באויר", כלומר לעסוק בענייני הרוח. אפשרות המעבר בין הקבוצות גורמת לכך, שחברי כל קבוצה תובעים מחברי הקבוצה האחרת להצטרף אליהם; ולשם כך הם "דוקרים" אותם.

הדקירה מביעה את המחשבה שרק אני ממלא את תפקיד ה"כהן" בתכנית של אברהם - וחברי שאינו דומה לי הוא "בזוי". ברם, ה"דקירות" מופיעות רק בשלב הראשון והמכין, כאשר כל אחד מחברי הקבוצה מזדהה עם התפקיד שהוא בחר בו. בשלב הזה הוא מחשיב רק את עצמו ל"כהן" - והוא "מתיר לעצמו" לבזות את מי שאינו כמוהו. אך ב"ברית בין הבתרים" היה קיים שלב נוסף!

וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם - הניגון של אברהם

ר' סעדיה גאון מבאר בתשובותיו את משמעות הכתוב - "וַיִּכְרַד הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם": "...תחילת המתים כתובה בחביונם. פגרים בותרו והוֹרֵד 'הצפור' עליהם; וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם - וינידם ויחיו כולהם".

לאחר שאברהם הוריד את 'הצפור' על 'הפגרים' ודקר אותם כמו 'עֵיט' - הוא עשה מעשה נוסף. אברהם הניד יחד את 'הפגרים' ואת 'הצפור'; והמעשה הזה סימל שהוא נושב רוח של תחיה בשתי הקבוצות⁵. אברהם עורר את כולם ברוח של תשובה. כל קבוצה תתעורר לראות את מעלת חבירתה; ותחזור בה מההבנה המוטעית שלה - שיש לה כביכול "חיים" בפני עצמה. כולם יכירו בצורך בקיום שתי הקבוצות, קבוצה של "פגרים" וקבוצה של "צפורים" - ואז יהיו "חיים" בשתי הקבוצות.

הניגון הוא פעולה שבנויה על תיאום ומתן כבוד הדדי. בשלב הראשון כשכל אחד אותו בכלי הנגינה שהוא בחר בו - הוא צריך להדהות עם הכלי שלו; ולנגן בו בכל כוחו. אך אם השלב הראשון ימשך לאורך זמן; אם הנגנים ימשיכו לנגן בכלייהם השונים בכל

כוחם בלא תאום - יישמע רק רעש מחריד ומעיק. היופי שבנגינה נובע דווקא מתוך מהשוני שבין הכלים - ומתוך התיאום ביניהם. אברהם הצמיד את 'הצפור' אל 'הפגרים'; - והוא הניד אותם ו"ניגן" בהם ניגון של כבוד הדדי.

רבי יוסי סבור, שהמנגנים שבמקדש מגשימים את השלב השני בברית בין הבתרים - שלב הניגון של אברהם! השלב שבו שני הכוחות השונים - "נותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרים... בנעימה". לפיכך הוא קבע, שהמנגנים שבמקדש באו ממשפחות 'בית הפגרים' וממשפחות 'בית צפריא' (בית הציפורים). אולם אילו משפחות בישראל מייצגות את המשפחות האלו?

הברור הראשוני של משפחות 'בית הפגרים' ו'בית צפריא' (בית הציפורים)

ההבדלה הראשונית בין 'בית הציפורים' (הכוח התורני) לבין 'בית הפגרים' (הכוח הגשמי) - התבטאה בהבדלה שבין שבט לוי שעוסק ברוחניות לבין שאר השבטים שעוסקים בגשמיות. התורה מרמזת שתהליך ההבדלה שבין שבט לוי לבין שאר השבטים הסתיים ליד מקומות של מים.

בספר במדבר מסופר שאהרון מת בהר הקר. אולם בספר דברים נמצא תיאור סותר שמשולב בסיפור על מקומות מים ובבחירת שבט לוי (דברים ז):

"ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקב מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם ויכהו אלעזר בנו תחתיו: משם נסעו הגדגדה ומן הגדגדה יטבתה ארץ נחלי מים: בעת ההוא הבדיל ד' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ד' לעמד לפני ד' לשקרו ולבכך בשמו עד היום הזה:"

במאמר "הקבורה המסתורית של אהרון" התבאר שהתיאור הסותר מרמז שמדובר כאן ב"קבורה סמלית". אהרון והלויים אהבו את המקומות השקטים שהם התבודדו בהם והתעלו במעלות הקדושה; ואלו בני ישראל אהבו מקומות של "מים יפים". במקומות אלו היה ניתן לשכשך במים, וכמו כן הם השיגו שם את האוכל שהם התאוו אליו. הדבר הביא לבירור התפקידים השונים. בני ישראל לקחו לעצמם את המקום הטוב (=התפקיד הגשמי) שהם רצו בו, והם הותירו לאהרון את המקום הרע (=התפקיד הרוחני) שהם לא רצו בו; כדי שאהרון יוכל "להיקבר שם" במשך שנות חייו; ובנו יהיה "כהן" בתפקיד הזה תחתיו.

אילו בני ישראל היו מתחרטים ומשתוקקים לעסוק בתפקידים הרוחניים - הקב"ה היה מבטל את הגזירה שדווקא שבט לוי יעסוק בכך. אולם כאשר הם הגיעו למקומות "מים יפים" - הם שמחו על הגזירה שהקב"ה גזר עליהם. "בעת ההוא" - נחתם גזר דינם. "בעת ההוא" היתה הבדלה בסיסית; ונקבע ש"הפגרים" הם שאר השבטים שעוסקים בגשמיות; וה"צפורים" הם שבט לוי.

אמאוס - מקום מים יפים

בתכנית של אברהם עדיין יש אפשרות לעבור מקבוצה לקבוצה. ההבדלה ליד מקומות "מים יפים" - היתה הבדלה ראשונית ובסיסית בלבד; וזו פעולה שחוזרת ומתרחשת במשך כל הדורות. אמאוס משמשת אצל חז"ל כסמל מקביל ל"מים יפים" שבתורה. חז"ל מספרים (קהלת רבה פרשה ז) שחבריו של התנא רבי אלעזר בן ערך בחרו ללכת ליבנה שהיתה מקום תורה - ותלמודם התקיים בידם; ואילו רבי אלעזר בן ערך בחר ללכת לאמאוס - "מקום מים יפים" - והוא שכח שם את תלמודו.

כאשר רבי יוסי אמר שהמנגנים היו משפחות 'בית הפגרים' ו'בית צפריא'; הוא אמר לנו במילים של התורה - שהמנגנים היו גם ישראלים וגם לויים. לתוספת ביאור הוא השתמש ברמז נוסף. הוא הוסיף וסיפר לנו שהם מאמאוס. מקום שמשמש אצל חז"ל - כרמז ל"מים יפים" שבתורה - המים שגורמים להבדלה בין "תופשי תורה" לבין מי שאינם כאלו.

הניגון של רבי יוסי

רבי יוסי סבור שהכלל - "שאינו עולה על הדוכן אלא מיוחס" - אינו הכלל היחיד! אם אכן כך, רבי יוסי היה אומר, שהמנגנים היו ישראלים או לויים!

רבי יוסי סבור שיש כלל יסודי נוסף וחשוב. צריך שהמנגנים יהיו גם ישראלים וגם לויים! המנגנים שבמקדש מגשימים את השלב השני בברית בין הבתרים, שלב הניגון של אברהם! השלב ששני הכוחות השונים - "נותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרים... בנעימה". בניגון הזה, הנגנים הישראלים (שמייצגים את 'בית הפגרים' שעוסקים בתחום הכלכלי ובתחום הצבאי) והנגנים הלויים (שמייצגים את 'בית הצפורים' שעוסקים בתחום הרוחני) נותנים רשות וכבוד זה לזה, והם מנגנים מתוך תיאום ביניהם.

יש דברים שאי אפשר להסביר במילים - אלא רק בניגון! הניגון המשותף שהיה במקדש, היה חודר לנימי הנפש, והיה "מחיה" את ה"מתים". הוא היה מביא להבנה - שגם מי שאינם דומים לי משמשים כ"כהנים" ב"ממלכת הכהנים" של אברהם אבינו. הם אמנם אינם דומים לי - אך הם לא "פגרים"!!

¹ רבי חנינא בן אנטיגנוס מסכים שבעל מדרגה כזו נאמן על אכילת טהרות (רמב"ם מטמאי משכב ומושב י, ג-ד)

² הרמב"ם (שם) קיבל את המסקנה ההלכתית של המעשה, אך הוא פירש את המעשה עצמו - שלא פשוטו. לפיכך, בפירוש המשנה הוא לא מנה את ר' חנינא בן אנטיגנוס בין הכהנים.

³ בפרושו לתורה, ובתשובותיו על שאלות חיוי הבלכי (כ"א, עמוד 31 במהדורת פאזאנסקי, וורשה). וכפי שהתבאר במאמר הקודם "העיט שיחיה את הפגרים".

⁴ בספר "מדרש אגדה" (מארכ צובה; עמוד 33) מובא: "וינרד העיט על הפגרים" - זה דויד בן ישי שנקרא 'עיט' שנאמר (ירמיהו יב, ט) 'העיט צבוע נחלתי ליי'. 'וישב אתם אבכם' - הפריחן אברהם כדי שלא יהיה להם חלק לעולם הבא. המדרש מרמז שאם ה"צפורים" מכריזים שאין ל"בהמות" חלק לעולם הבא - הרי שלא יהיה חלק לעולם הבא גם ל"צפורים". רק כאשר כל קבוצה תכבד את חברתה - תזכינה שתיהן ל"חיים".

⁵ רס"ג כותב בפרושו לתורה: "ויניח את העוף על הגופות"; ובתשובתו לחוי הבלכי הוא מדייק וכותב "והוריד הצפור". אברהם הוא זה שהוריד את הצפור כמו עיט; אך הוא לא הזדהה לגמרי עם פעולת "הדקירות", ולכן הכתוב לא מייחס אותה אליו במפורש. לעומת זאת אברהם הזדהה עם פעולת התחייה ולכן הכתוב מייחס אותה אליו: 'וישב אתם אבכם' - וינידם ויחיו כולהם".

(מתוך ח"ז)

Melbourne, Australia

מלבורן, אוסטרליה
אדר תשס"ט

שימוש באינטרנט אלחוטי ללא בקשת רשות

שאלה

לשמעון מחשב נייד עם "wi-fi". האם הוא רשאי להשתמש בו כדי להתחבר לרשת באמצעות מנויי אינטרנט מזדמנים (לפי מיקומו) בלתי מאובטחים, ללא קבלת רשות?

תשובה

מותר לאדם להשתמש בחיבור אינטרנט אלחוטי של אחר, אם הוא מסכים לכך, ובתנאי שאין בהסכם עם ספק האינטרנט או עם ספק תשתית התקשורת התייחסות מפורשת שאוסרת הסכמה שכזו.¹ כשבעל החיבור אינו יודע שמשתמשים בחיבור שלו, אין להשתמש בו אלא אם מתקיימים התנאים הבאים:

- א. אין חוק שאוסר זאת.
 - ב. התשלום של בעל החיבור הנו גלובלי, ולא לפי שימוש.²
 - ג. השימוש אינו גורם להאטה של בעל החיבור.³ ניתן להתיר גם כאשר השימוש גורם להאטה קלה מאוד של בעל החיבור, כגון שימוש קל כמו הורדה ושליחה של דואר אלקטרוני וכיו"ב,⁴ ואין זו מידת חסידות.⁵
- אם בעל החיבור אינו מרשה לאחרים להשתמש בו, הדבר אסור.⁶

¹ כיוון שאם ישנה הגבלה כזו, ספק האינטרנט מתיר שימוש בשירותיו בתנאים מסוימים בלבד, ואף שיש מקום לעיין בשאלה אם יש איסור גזל בהקשר של שימוש באינטרנט ללא רשות הספק, שהרי הוא אינו מוציא מרשות הבעלים חפץ ממשי, מכל מקום, אף אם אין איסור גזל, ספק התשתית או האינטרנט רשאי למנוע ממי שאינו מנוי להשתמש בשירותיו, כפי שמובא בהערה 6, שלכולי עלמא אדם יכול למנוע מאחרים שימוש בנכס שלו שעומד להשכרה.

² בעבר היה נהוג לשלם עבור גלישה באינטרנט לפי זמן הגלישה. היום מציאות זו אינה שכיחה וכמעט שאינה קיימת, אך המציאות המסחרית משתנה לעתים תכופות, ולכן יש לשים לב אם השימוש שלו באינטרנט עלול לגרום לאחר לשלם יותר עבור הגלישה. לדוגמה נביא שני מקרים שיכולים להיות בעייתיים: נהוג כיום לרכוש חבילות גלישה סלולרית לפי "נפח הורדה", שחיוב התשלום בהן אינו חודשי אלא לפי השימוש. כמו כן עולות מדי פעם יוזמות של הגבלת ההורדה לתקופות קצרות, כדי לסייע במניעת עומסים שתשתיות האינטרנט בישראל אינן מסוגלות לתת להם מענה כיום; במקרה זה השימוש בחיבור של אחר עלול להגביל את השימוש של הבעלים. מובן שהן במקרה שבו בעל החיבור משלם יותר ממה שהיה משלם אם לא היו משתמשים בחיבור שלו ללא ידיעתו, והן אם הוא נאלץ להשתמש בחיבור שלו פחות ממה שהיה יכול להשתמש בו – הדבר אסור.

³ הגמרא (בבא קמא כ ע"א) דנה בסוגיית "זה נהנה וזה לא חסר" – אדם נהנה מנכסיו של חברו באופן שאינו גורם הפסד לחברו. בשו"ע (ח"מ סי' שסג סעי' ו) נפסק כי "זה נהנה וזה לא חסר – פטור". ומבואר בגמרא שאם הנהנה גורם חיסרון כלשהו לבעל הנכס, הרי זה דין "זה נהנה וזה חסר", שאז הנהנה צריך לשלם עבור ההנאה שלו, אף אם היא גדולה מהחיסרון.

כל לקוח של ספק שירותי אינטרנט קונה ממנו זכות שימוש בתשתיות שהוא מספק. לעתים, המשתמש בחיבור של חברו עלול בהחלט לפגוע ביכולת השימוש של בעל החיבור, כיוון שלכל חיבור ישנה מהירות הורדה מקסימלית, וכאשר אדם משתמש בחיבור אינטרנט של אחר הוא מאט את מהירות הגלישה של השני. מובן שבעיה זו קיימת רק כאשר בעל החיבור משתמש בו באותו זמן, ולכן אם ידוע שהוא אינו משתמש בו בזמן נתון – אין כאן הגדרה של "זה נהנה וזה חסר". יש להעיר שקשה מאוד לדעת מתי אדם משתמש באינטרנט, ולעתים אנשים משאירים את המחשב עובד זמן ממושך כדי להוריד קבצים גדולים, ולכן בכל שעה שימוש בחיבור רשת של אחר עלול לגרום להאטת השימוש שלו. אם אכן המשתמש גורם להאטת השימוש של בעל החיבור, הרי זה לכאורה "זה נהנה וזה חסר", ולא זו בלבד שאסור לו להשתמש באופן זה, אלא שעליו גם לשלם עבור השימוש.

⁴ כך עולה ממה שנפסק בשו"ע (ח"מ סי' שנט סעי' א), שבדבר שאין אנשים מקפידים עליו, כגון ליטול מהחבילה או מהגדר קיסם כדי לחצוץ בו את שיניו – אין איסור גזילה.

⁵ כך בשו"ע שם, שממדת חסידות אסור. עוד יש להעיר שיש מקום לאסור כל שימוש בנכסיו של אחר, גם באופן ש"זה נהנה וזה אינו חסר". הי"ם של שלמה" (בבא קמא פרק ב סי' טז) כתב שכאשר אדם גר בבית של חברו, ובעל הבית אינו מתכנן להשתמש בבית – הריהו פטור מלשלם, מדין "זה נהנה וזה לא חסר", ואף מותר לכתחילה לעשות כן, כיוון שיש לבעל הבית תועלת בכך שדריס בביתו. תועלת זו מבוארת בגמרא, שמבססת את דבריה על הפסוק "שאִיָּהּ יוכת שער" – שכאשר אין גרים בבית, הוא מתקלקל. אך במקום שבו אין לבעל הנכס כל תועלת בכך שאחרים משתמשים בנכס שלו, אף שהמשתמש אינו מחסר את בעל הנכס – אסור להשתמש בלא ידיעת בעל הנכס. נמצא שלדעת הי"ם של שלמה" יש איסור להשתמש בחיבור אינטרנט של אחר ללא הסכמתו, גם במקום שהדבר אינו גורם הפסד לבעל החיבור. והגרי"א (על ח"מ סי' שסג ס"ק טז) דחה את הצעת הי"ם של שלמה", וכתב שהיא דחוקה, ומדבריו ניתן להסיק כי כאשר בעל החיבור אינו אומר דבר בפירוש – ניתן להשתמש בחיבור ללא הסכמתו.

⁶ התוספות (בבא קמא כ ע"ב ד"ה "הא איתהנית") כתבו, שאדם רשאי למנוע מחברו לגור בביתו, אף אם בעל הבית אינו מתכנן להשתמש בבית, ואין זו "מידת סדום". המרדכי (בבא קמא סי' טז) חולק וסובר שרק כאשר ניתן להשכיר את הנכס, רשאי בעל הנכס למנוע את השימוש בחינם, משום שהוא יכול לטעון שאין לו להשכיר נכס בחינם, אבל כאשר מדובר בנכס שאינו עומד להשכרה כלל – ניתן להשתמש בנכס בחינם, בלא רשות בעל הנכס, שהרי זו "מידת סדום". הרמ"א (חו"מ שם) פסק כדעת המרדכי. וה"נודע ביהודה" (חו"מ תניינא סי' כד) פסק כדעת התוספות. לשיטת הרמ"א, יש לשאול אם חיבור האינטרנט הוא "נכס העומד להשכרה". בדרך-כלל, במקרה של חיבור ביתי – התשובה שלילית. רק במקרה מגיע אדם המשתמש ברשת הביתית של חברו. אם אכן מדובר ברשת חזקה מספיק, שהשכנים יכולים להשתמש בה בקביעות, מסתבר שחיבור זה נחשב עומד להשכרה, ובעל החיבור יוכל למנוע מאחרים להשתמש בעל כורחו. מכיוון שמדובר בספק, רשאי בעל החיבור למנוע את המשתמש לכתחילה, כדעת ה"נודע ביהודה".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

**** חדש ****

שו"ת "במראה הבזק" חלק ז' יצא לאור

תשובות לשאלות מרבני הגולה.
השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו.
התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם".
הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך"
תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי
ההופך את התורה ל"תורת חיים".

מחיר מבצע לחלקים א'- ז' - שבעה כרכים
350 ₪ במקום 420 ₪
(לחץ לקניה) טל' 02-5371485

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

